

dr hab. Dawid Ber
Akademia Muzyczna
im. G. i K. Bacewiczów w Łodzi
Wydział Twórczości, Interpretacji,
Edukacji i Produkcji Muzycznej

Aleksandrów Łódzki, 10 marca 2023 r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Wiktora Bąka, sporządzona w związku z przewodem doktorskim w dziedzinie: *Sztuki muzyczne*, dyscyplinie artystycznej: *Dyrygentura*, wszczętym przez Radę Wydziału Edukacji Muzycznej Akademii Sztuki w Szczecinie w dniu 30 kwietnia 2019 r.

Rozprawa doktorska mgr Wiktora Bąka pt. *Dzieła Jacoba de Haana w repertuarze amatorskich orkiestr dętych – problematyka wykonawcza na przykładzie Missa Katharina* składa się z dwóch elementów:

1. Dzieła artystycznego w postaci nagrania DVD zarejestrowanego podczas koncertu, który odbył się 5 grudnia 2021 r. w Kościele Rzymsko-Katolickim pw. Chrystusa Króla w Poniecu
2. Opisu dzieła artystycznego w postaci pracy pisemnej, przygotowanej pod kierunkiem promotora dr hab. Mirosława Kordowskiego, prof. UAM w Poznaniu, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny w Kaliszu.

Ocena dzieła artystycznego

Koncert w ramach przewodu doktorskiego mgr Wiktora Bąka odbył się w dniu 5 grudnia 2021 r., w Kościele Rzymsko-Katolickim pw. Chrystusa Króla w Poniecu.

Wykonawcami koncertu byli:

Lidia Garbacz – sopran solo

Chór NOVUM, działający w Rydzyskim Ośrodku Kultury w Rydzynie

Dziecięco-Młodzieżowa Orkiestra Dęta Gminnego Centrum Kultury w Poniecu

Wiktor Bąk – dyrygent

Koncert prowadził – ks. Marcin Budzyński

Program koncertu: Jacob de Haan – *Missa Katharina*

Uzupełnienie programu koncertu stanowiła kompozycja Benjamina Yeo – *City of Dreams*, w wykonaniu Dziecięco-Młodzieżowa Orkiestra Dęta Gminnego Centrum Kultury w Poniecu.

Wykonawcy koncertu to amatorskie zespoły muzyczne działające w województwie wielkopolskim, w ramach struktur Rydzyskiego Ośrodka Kultury w Rydzynie oraz Gminnego Centrum Kultury w Poniecu.

Dziecięco-Młodzieżowa Orkiestra Dęta Gminnego Centrum Kultury w Poniecu powstała w 1990 roku i kształci dzieci i młodzież z regionu gminy Poniec. Obecnie w skład zespołu wchodzi ponad 80 muzyków, działających w trzech zespołach, w zależności od stopnia umiejętności gry na instrumencie. Są to: Mini Orkiestra – tworzą ją początkujący muzycy, Mała Orkiestra – skupiająca dzieci grające już proste utwory, przygotowując się do gry w składzie koncertowym oraz główny zespół – Orkiestra Koncertowa. Uczestnicy tych zespołów to uczniowie i studenci między 8 a 25 rokiem życia.

Od 2015 roku kapelmistrzem i dyrygentem Orkiestry jest Pan mgr Wiktor Bąk. Absolwent Akademii Muzycznej im. I. J. Paderewskiego w Poznaniu, na Wydziale Dyrygentury Chóralnej, Edukacji Muzycznej i Muzyki Kościelnej, a także studiów podyplomowych na Wydziale Prawa i Komunikacji Społecznej WSUS w Poznaniu, kierunek – menadżer kultury.

Dziecięco-Młodzieżowa Orkiestra Dęta Gminnego Centrum Kultury w Poniecu to zespół działający niezwykle aktywnie, posiadający na swoim koncie szereg nagród i wyróżnień, by wymienić tylko nagrody dla: Najlepszej Orkiestry Dętej oraz Najlepszej Młodzieżowej Orkiestry Dętej zdobyte podczas XIX Międzynarodowego Festiwalu Orkiestr Dętych w Giulianovo we Włoszech (2018), podczas którego mgr Wiktor Bąk uzyskał wyróżnienie dla Najlepszego Dyrygenta Festiwalu, czy Złoty Dyplom zdobyty podczas *Rasteder Musiktage* w Niemczech (2019), jednego z największych festiwali orkiestr dętych w Europie. Zespół uczestniczył również w Festiwalu Muzycznym w Węgierskiej miejscowości Kiskörös (2023).

Orkiestra jest organizatorem wielu wydarzeń i koncertów w swoim regionie: koncertów patriotycznych czy koncertów noworocznych, skupiających niejednokrotnie ogromną widownię (po dwa koncerty dla 1000 osób w roku 2020 oraz 2023). Zespół za swoją aktywną działalność został uhonorowany w roku 2020 odznaczeniem *Zasłużony dla Kultury Polskiej*, wręczonym Orkiestrze podczas Koncertu Noworocznego w 2022 roku.

Kapelmistrz zespołu mgr Wiktor Bąk jest jednocześnie menedżerem zespołu oraz instruktorem instrumentów dętych blaszanych. Jest również pedagogiem w Szkole Podstawowej im. ppłk dr Bernarda Śliwińskiego w Poniecu oraz Państwowej Szkole Muzycznej I i II st. im. R. Maciejewskiego w Lesznie.

Aktywnie uczestniczy w krajowych i międzynarodowych Konferencjach i Sympozjach Orkiestr Dętych, będąc ich prelegentem, a także pełniąc funkcję jurora powiatowych, wojewódzkich, jak i międzynarodowych Festiwali Orkiestr Dętych (czerwiec 2022 Giulianowa, Włochy). Jest również stypendystą Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, którym to stypendium nagrodzono projekt „Orkiestra Dęta – poznaj nas bliżej”, którego Wiktor Bąk był pomysłodawcą.

Chór NOVUM, działający w Rydzyskim Ośrodku Kultury w Rydzynie, to zespół o dużo krótszej historii działalności, funkcjonujący od 2017 roku, natomiast posiadający na swoim koncie szereg nagród i wyróżnień (Grand Prix VIII Ogólnopolskiego Festiwalu SILESIA CANTAT (2018), Brązowe Pasma Szczecińskiego Międzynarodowego Konkursu Muzyki Pasyjnej (2019), czy w tym samym roku Srebrne Pasma uzyskane podczas XXI Łódzkiego Festiwalu Chóralnego CANTIO LODZIENSIS). Chór koncertuje niezwykle aktywnie w swoim regionie, zapraszając słuchaczy na cykliczne koncerty odbywające się w Zamku w Rydzynie.

Dyrygentką Chóru Novum jest Pani doc. Alina Pietrzak.

Solistką koncertu była **Pani Lidia Garbacz**, absolwentka Akademii Muzycznej im. I. J. Paderewskiego w Poznaniu, na Wydziale Dyrygentury Chóralnej, Edukacji Muzycznej i Muzyki Kościelnej. Ukończyła również studia podyplomowe w zakresie oligofrenopedagogiki oraz informatyki. Wielokrotnie uczestniczyła w ogólnopolskich i międzynarodowych kursach i warsztatach chóralnych. Obecnie pełni funkcję asystentki dyrygenta oraz korepetytora emisji głosu Chóru NOVUM w Rydzynie.

Koncert w ramach przewodu doktorskiego mgr Wiktora Bąka, który miałem możliwość wysłuchać osobiście, odbył się 5 grudnia 2021 roku, w Kościele Rzymsko-Katolickim pw. Chrystusa Króla w Poniecu. Prowadzony był w sposób naturalny i właściwy merytorycznie przez ks. Marcina Budzyńskiego.

Kościół o dobrej, czytelnej akustyce, zgromadził liczną grupę publiczności, która w skupieniu wysłuchiwała programu, na który złożyły się dwa utwory: *Missa Katharina* Jacoba de Haana oraz *City of Dreams* – Benjaminia Yeo. Ocenie recenzenta podlega jedynie kompozycja Jacoba de Haana, natomiast dla ukazania pełnego obrazu wieczoru chciałbym podkreślić bardzo dobrą, prezentację kompozycji *City of Dreams*, w wykonaniu Dziecięco-Młodzieżowej Orkiestry Dętej Gminnego Centrum Kultury w Poniecu.

Warunki obiektywne w Kościele tego popołudnia nie były doskonałe, panował duży chłód oraz spora wilgotność powietrza, która niewątpliwie miały wpływ na wykonawców, ich instrumenty i produkcję koncertową.

Missa Katharina Jacoba de Haana to kompozycja, która powstała w 2006 roku, a swoją premierę miała 21 października 2007 roku w Bazylice Ottobeuren w Niemczech. Aparat wykonawczy stanowią: głos solowy (ad libitum), chór mieszany oraz orkiestra dęta o rozbudowanej obsadzie. Kompozytor dopuszcza modyfikacje tej obsady w zależności od składu orkiestry, która wykonuje tę kompozycję. Pan Wiktor Bąk dokonał szeregu modyfikacji w tym składzie, ze względu na posiadane instrumentarium w prowadzonym przez siebie Zespole oraz umiejętności poszczególnych muzyków.

Msza składa się z 11 części: *Preludium*, *Kyrie*, *Gloria*, *Alleluja*, *Credo*, *Offertorium*, *Sanctus*, *Benedictus*, *Agnus Dei*, *Amen*, *Postludium*, z których części *Preludium*, *Offertorium* oraz *Postludium* są częściami instrumentalnymi. Parta solowa, tego popołudnia wykonana przez głos sopranowy, uwzględniona jest we wszystkich częściach stałych mszy, za wyjątkiem części *Benedictus*. Faktura całej kompozycji to w znakomitej większości faktura homofoniczna, jedyne, incydentalne imitacyjne przeprowadzenie odnajdujemy z części *Kyrie*. Melodyka i harmonika *Missa Katharina* stanowi typowe neoklasyczne ujęcie, ograniczając się do nieskomplikowanych struktur melodyczno-rytmicznych oraz logicznych, przewidywalnych następstw harmonicznym, wśród których szczególnie eksploatowane przez kompozytora jest zjawisko progresji. Orkiestra, poza częściami czysto instrumentalnymi, akompaniuje głosom wokalnemu, budując napięcie emocjonalne, jak również, ze względu na szczególnie dobór instrumentarium, tworzy bardzo charakterystyczne wrażenie brzmieniowo-kolorystyczne.

Wykonawcy koncertu w różnym stopniu poradzi sobie z powierzonym im zadaniem. Na szczególne słowa uznania zasługują młodzi i bardzo młodzi muzycy amatorzy Dziecięco-Młodzieżowej Orkiestry Dętej Gminnego Centrum Kultury w Poniecu, którzy z wielkim zaangażowaniem wykonywali swoje partie, dając dowód działania całego zespołu na naprawdę wysokim poziom. Mimo trudności wynikających z temperatury i wilgotności panującej w Kościele, na ogół grali z dobrą intonacją i co warte jest szczególnego podkreślenia,

z dbałością o estetykę dźwięku, a zarazem brzmienia całej orkiestry. Zespół brzmiał homogenicznie i wyrównanie, jego grę charakteryzowała soczysta, miękka barwa, co świadczy o rzetelnej, świadomej i właściwej merytorycznej pracy dyrygenta Zespołu mgr Wiktora Bąka. Pojawiające się drobne niedostatki intonacyjne, szczególnie w grupie instrumentów dętych drewnianych, które w sposób szczególny skumulowały się w częściach *Offertorium* oraz *Agnus Dei*, mogły wynikać, w mojej ocenie, z chwilowej komplikacji materiału dźwiękowego w partiach poszczególnych instrumentów, jak również niewielkiego doświadczeniu wielu z muzyków. Mimo tych zastrzeżeń grę orkiestry oceniam naprawdę wysoko, biorąc pod uwagę wszelkie przytoczone wcześniej okoliczności, czego dowód młodzi muzycy amatorzy mieli możliwość dać w sposób szczególny w częściach *Preludium* oraz *Postludium* oraz w wykonanej na finał koncertu kompozycji Benjamina Yeo, dopełniającej program koncertu.

Rydzyski Chór NOVUM, wykonujący partię wokalną w kompozycji Jacoba de Haana dysponuje na ogół wyrównanym brzmieniem, w dobrych proporcjach głosów w ramach całego zespołu. Być może należałoby zwrócić uwagę na większą aktywność głosu altowego. Barwa zespołu jest klarowna i na ogół jasna, co świadczy o próbie właściwego prowadzeniu Zespołu w zakresie kształcenia techniki wokalne. W osiągnięciu takiego wrażenia brzmieniowego na pewno pomocna była przyjazna akustyka Kościoła. Niestety zespół nie ustrzegł się defektów intonacyjnych w swojej produkcji. Pojawiały się one wielokrotnie w całym utworze, co niestety zakłócało satysfakcjonujący odbiór wykonania. Duże braki w tym zakresie wystąpiły zarówno w częściach *Credo* i *Benedictus*, w przebiegach opartych na opadających sekwencjach progresji, jak również w części *Sanctus* i *Agnus Dei*, gdzie chórzyscy mieli problem z zachowaniem właściwej, wysokiej pozycji dźwięku, co odczuwalnie wpływało na brak możliwości wystrojenia całego pionu harmonicznego (najgorsze miejsce to takty 41-53 części *Agnus Dei*). W wykonaniu partii chóralnej często pojawił się problem niewłaściwej realizacji prozodii tekstu, który niestety w wielu sytuacjach wynika z braku dbałości samego Kompozytora o opieranie akcentów słownych na odpowiednich miarach w takcie.

Najłabszym ogniwem wykonania tego koncertu była realizacja partii solowej przez Panią Lidię Garbac. Przypuszczać można, że Solistka dysponuje ładnym głosem sopranowym, czego przebliski pojawiały się momentami, natomiast w tym dniu jej wykonanie było zwyczajnie złe. Głos ponad miarę rozwibrowany, niestabilny, z wielkimi problemami intonacyjnymi, często ostry, co świadczyć może o dużych brakach w technice wokalne. Sytuacja ta panowała w całym wykonaniu, nie były to sytuacje incydentalne.

Mgr Wiktor Bąk, odpowiedzialny za przygotowanie chóru i orkiestry do tego wykonania koncertowego, w sposób satysfakcjonujący wywiązał się ze swojego zadania. Zespoły przystąpiły do wykonania koncertu ze swobodą, wynikającą z odpowiedniej znajomości swoich partii. Mogły w ten sposób właściwie realizować zapisy partytury, a dzieło Jacoba de Haana znalazło w osobie Doktoranta właściwego interpretatora, który zadbał o należyte jego wykonanie, prowadząc je z zaangażowaniem, dbałością o odpowiednie proporcje między zespołami oraz zgodny z intencją kompozytora przekaz emocjonalny i ekspresyjny.

Pan Wiktor Bąk dysponuje dobrą, swobodną, czytelną techniką dyrygencką, będąc w pełni zrozumiałym i komunikatywnym dla wszystkich wykonawców. Poprowadzi dzieło z odpowiednią uwagą skierowaną do wszystkich sekcji i zespołów współtworzących ostateczny kształt brzmieniowy utworu. Z przyjemnością, za sprawą nagrania DVD, mogłem obserwować wyraz emocjonalny twarzy oraz gestów dyrygenckich Doktoranta, jak

również jego oddanie prowadzonemu dziełu, czego efektem było satysfakcjonujące wykonanie całego cyklu mszalnego. Posiada ono oczywiście pewne mankamenty, poza opisanymi wcześniej defektami intonacyjnymi obecnymi w różnym stopniu u wszystkich wykonawców, zdarzały się również braki synchronu w całym aparacie wykonawczym (choćby w części *Gloria* od taktu 19), jednak moją uwagę w sposób szczególny zwrócił brak ciągłości wykonania całej Mszy. Techniczne przerwy pomiędzy poszczególnymi częściami były zdecydowanie za długie, co w sposób odczuwalny przeszkadzało w zachowaniu płynności narracji dzieła i utrzymaniu jego stałego napięcia wyrazowego.

Interpretacja Pana Wiktora Bąka wydaje się być zgodna z duchem, w którym *Missa Katharina* została zakomponowana przez Jacoba de Haana i zasługuje na uznanie, szczególnie ze względu na wyzwanie jakim było jej wykonanie tej kompozycji przez zespoły amatorskie. Na specjalne słowa uznania zasługuje gra Dziecięco-Młodzieżowej Orkiestry Dętej Gminnego Centrum Kultury w Poniecu, zespołu składającego się w większości z bardzo młodych i niedoświadczonych muzyków amatorów.

Ocena opisu dzieła artystycznego

Opis dzieła artystycznego to praca pisemna obejmująca 101 stron, składająca się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia i wniosków, załącznika stanowiącego spis kompozycji Jacoba de Haana, streszczenia, summary, bibliografii, spisu ilustracji, przykładów i tabel.

Rozdział pierwszy (2 strony) poświęcony jest sylwetce kompozytora Jacoba de Haana. Rozdział drugi opisuje rozwój gatunku mszy oraz charakteryzuje kompozycję *Missa Katharina*. Rozdział trzeci stanowi analiza wszystkich 11 części kompozycji. Rozdział czwarty to próba podjęcia problematyki wykonania *Missa Katharina* z perspektywy poszczególnych elementów dzieła muzycznego, jak również problematyki pracy z amatorską orkiestrą dętą. Rozdział piąty zawiera charakterystykę wykonawców koncertu (Solistka, Chór, Orkiestra) w postaci notek i biogramów.

Wstęp pracy (obejmujący 4 strony) zawiera opis motywacji oraz inspiracji Autora do podjęcia zagadnienia *problematyki wykonawczej dzieł Jacoba de Haana*. Zjawisko niezwykle ważne, szczególnie w odniesieniu do działalności amatorskich orkiestr dętych, co też autor podkreśla w temacie pracy. *Dzieła* Jacoba de Haana podane w temacie w liczbie mnogiej, poza spisem utworów kompozytora zamieszczonym w aneksie, nie pojawiają się nigdzie w pracy. Cała praca dotyczy wyłącznie *Missa Katharina*.

Zawarte we wstępie pracy założenia metodologiczne pracy (hipoteza główna, hipotezy robocze – wspomniane tylko na stronie 5, a nieobecne w dalszym toku pracy) nie zostały nigdzie w pracy zweryfikowane. Autor pracy nie podejmuje tego wątku ani w rozdziale czwartym, który mógłby stanowić miejsce na taką weryfikację, ani w zakończeniu i wnioskach (obejmujących zaledwie 2 strony). Nie znamy również źródła takiego planu badawczego ani przyjętej metodologii badań.

Punkt ciężkości pracy położony jest na rozwój historyczny gatunku mszy, jak również na analizę formalną *Missa Katharina*. Zajmują one około 60 stron pracy. Opisy te są nieprecyzyjne, mało wnikliwe, często zawierają błędy w zakresie analizy technik i środków muzycznych wykorzystanych w dziele.

To co, w moim odczuciu, stanowi wartość pracy, czyli potencjał, który kryje się w dziele Jacoba de Haana *Missa Katharina*, w kontekście rozwoju repertuaru amatorskich orkiestr dętych, kształcenia młodych muzyków amatorów, rozwoju ich wrażliwości muzycznej, a także metod i sposobów dochodzenia do tych celów, potraktowane jest w pracy marginalnie. Opisy takie

znajdujemy na niecałych trzech stronach podrozdziału 4.5., a także pojawiające się bez jakiegokolwiek konsekwencji, w pojedynczych zdaniach wplecionych w analizę formalną utworu w rozdziale trzecim i to tylko w przypadku niektórych części (Kyrie, Alleluja, Credo).

Strona formalna i edycyjna pracy budzi bardzo wiele zastrzeżeń, a należą do nich:

- niewłaściwy układ (rozmiar) marginesów w całej pracy
- brak konsekwencji w stosowaniu kursywy oraz cudzysłowu
- niekonsekwentna, zła redakcja bibliografii
- niewłaściwy zapis wszystkich oznaczeń metrycznych w postaci ułamków
- przypadkowe stosowanie krótkich i długich myślników (pauz)
- liczne błędy interpunkcyjne, gramatyczne, edycji tekstu (przypisy), literowe, pisowni wyrazów (określenie *a cappella* konsekwentnie w całej pracy jest stosowane błędnie)
- bardzo nieczytelne przykłady nutowe, praktycznie odbierające możliwość ich analizy.

Mimo długiej listy uchybień dostrzegam w tym opisie dzieła artystycznego pasję mgr Wiktora Bąka do pracy, którą wykonuje jako dyrygent - kapelmistrz, jego zaangażowanie w proces kształcenia i wychowania młodych muzyków amatorów i wielką potrzebę dzielenia się swoimi umiejętnościami z adeptami gry w takim zespole jakim jest orkiestra dęta. Pojawiające się propozycje ćwiczeń mających na celu doskonalenie umiejętności zespołowego i świadomego muzykowania przez młodych członków Zespołu są prawidłowe i logiczne, a ich zastosowanie gwarantuje podniesienie poziomu wykonawczego dziecięco-młodzieżowej orkiestry dętej i może być bardzo dobrym przykładem metod pracy dla innych dyrygentów. Wielka szkoda, że w pracy ten element występuje tak zdawkowo i marginalnie.

Podsumowując, chciałbym wyrazić mój szacunek dla Pana Wiktora Bąka za oddanie i zaangażowanie w pracę z dziecięco-młodzieżowym zespołem orkiestry dętej, za podjęcie trudu kształcenie muzyków amatorów i konsekwentne kształtowanie ich właściwych postaw artystycznych, odpowiedzialności i poświęcenia dla idei wspólnego muzykowania. Obserwując Doktoranta wokół wydarzenia którym był koncert w ramach przewodu doktorskiego 5 grudnia 2021 r. mogłem właśnie takie zachowania zauważyć, jak również zasługujący na uznanie sposób komunikowania się Pana Wiktora Bąka z młodymi ludźmi i troskę o nich.

Konkluzja

Uznając przedstawione przez mgr Wiktora Bąka dzieło artystyczne w postaci wykonania koncertowego zarejestrowanego na płycie DVD oraz dysertacji pt. *Dzieła Jacoba de Haana w repertuarze amatorskich orkiestr dętych – problematyka wykonawcza na przykładzie Missa Katharina stwierdzam, że spełniają one kryteria określone w artykule 13 Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 r. (z późniejszymi zmianami).*

Wszelkie przedstawione w powyższej recenzji wątpliwości i zastrzeżenia, nie przysłaniają ogólnego pozytywnego wrażenia jakie pozostaje we mnie po zapoznaniu się z działalnością artystyczną i organizacyjną oraz osiągnięciami Doktoranta w pracy z amatorskim zespołem Dziecięco-Młodzieżowej Orkiestry Dętej Gminnego Centrum Kultury w Poniecu.

Wnoszę do Komisji Doktorskiej Akademii Sztuki w Szczecinie
o dopuszczenie do dalszych procedur i nadanie Panu Wiktorowi Bąkowi stopnia doktora
w dziedzinie: sztuki muzyczne, dyscyplinie artystycznej: dyrygentura.

Dawid Zef